

Gaisa transporta nozīme Latvijas specializētajā medicīniskajā palīdzībā: 1944.–2014. gads

Sarmīte Skujiņa

*Rīgas Stradiņa universitāte, Medicīnas vēstures institūts, Latvija
Neatliekamās medicīniskās palīdzības dienests, Latvija*

Ievads. Šogad aprit 70 gadi, kopš Latvijas teritorijā izveidota iestāde, kuras darbībā bija paredzēta specializētās medicīniskās palīdzības nodrošināšana reģionālajām un lauku slimnīcām arī ar gaisa transportu. Mūsdienās, turpinot īstenot gaisa transportēšanas funkcijas medicīnā, arvien aktuālāks kļūst jautājums par helikoptera iegādi, kuru varētu izmantot un aprīkot tikai un vienīgi mediķu vajadzībām.

Darba mērķis, materiāls un metodes. Darba mērķis ir izpētīt gaisa transporta funkcijas, to modifikācijas un nozīmi specializētās medicīniskās palīdzības nodrošināšanā Latvijas teritorijā, sākot ar Sanitārās aviācijas stacijas izveidi 1944. gada 23. septembrī, līdz pat mūsdienām, kad darbojas NMP dienesta Specializētās medicīnas centrs. Pētījumā izmantoti Latvijas Valsts arhīva materiāli, bijušo darbinieku atmiņas, publikācijas sava laika preses izdevumos un plašsaziņas līdzekļos mūsdienās, kā arī šī brīža statistikas dati un saistošie normatīvi NMP dienestā.

Pētījumā izmantota vēsturiski salīdzinošā, analīzes, sintēzes un korelācijas koeficienta aprēķināšanas metode.

Rezultāti. 1944. gada 23. septembrī pēc LPSR Veselības aizsardzības ministrijas pavēles tika izveidota Sanitārās aviācijas stacija. Sākotnējās stacijas funkcijas bija: sniegt speciālistu konsultācijas un neatliekamo medicīnisko palīdzību klātienē rajonu ārstniecības iestādēm, kurās trūka kvalificētu ārstniecības speciālistu; transportēt medikamentus, pārsienamo materiālu un pārliešanai nepieciešamās asinis; pārvest (evakuēt) smagus pacientus uz Rīgas slimnīcām; veikt lidojumus Sanitāri epidemioloģiskās stacijas uzdevumos; organizēt plānoto konsultatīvo darbu lauku rajonu ārstniecības iestādēs.

No 1955. gada 1. janvāra stacija tika iekļauta toreizējā Republikas klīniskajā slimnīcā (mūsdienās – Paula Stradiņa Klīniskā universitātes slimnīca) kā tās nodaļa. Vēlākos gados nodaļai tika mainīts nosaukums – “Steidzīgās un konsultatīvās palīdzības nodaļa” un “Ātrās medicīniskās palīdzības nodaļas sanitārā aviācija”. Šajā periodā par neizdevīgu atzina plānoto konsultāciju nodrošināšanu, izmantojot aviotransportu, kā arī atteicās no nodaļas izmantošanas Sanitāri epidemioloģiskās stacijas uzdevumos. Arvien intensīvāk steidzamos konsultāciju gadījumos sāka izmantot specializēto sanitāro autotransportu.

1995. gada 1. decembrī tika izveidots Katastrofu medicīnas centrs, kura atbildībā nonāca arī agrākās sanitārās aviācijas pamatfunkcijas, savukārt ar Ministru kabineta 2009. gada 9. septembra lēmumu tās pārņēma NMP dienests. Šobrīd slimnieku medicīnisko gaisa transportēšanu veic gadījumos, kad tas ir visracionālākais veids, kā nokļūt pie saslimušā / cietušā, vai arī situācijās, kad par kritiski smagu pacientu gaisa transportēšanu no reģionu slimnīcām uz Rīgu nolemj speciālisti. Tas var tikt izmantots arī negadījumos ar lielu cietušo skaitu. Pēdējos gados lidojumu skaitam ir tendence samazināties, jo ievērojami ir attīstījušās telemedicīnas piedāvātās iespējas, kā arī izveidota vienota pacientu hospitalizācijas kārtība, tomēr nākotnē jaunu attīstības posmu ievadītu tieši speciāla mediķu helikoptera iegāde, kas varētu doties arī ikdienas izsaukumos uz notikumu vietām.

Sanitārās aviācijas rīcībā jau no pirmsākumiem bija divas līdz četras lidmašīnas; no 20. gs. 70. gadiem – arī helikopteri. Gaisa transports padomju gados tika organizēts, izmantojot Civilās gaisa flotes resursus, kura sanitārās lidmašīnas izmantoja arī citur, piemēram, lauksaimniecībā. Šobrīd pacientu medicīniskajā gaisa transportēšanā pamatā izmanto armijas glābšanas helikopteri, NMP dienestam sadarbojoties ar Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, un šādam darbam ir sagatavoti jau gandrīz 200 mediķi visā Latvijā. Atsevišķās situācijās izmanto arī Valsts robezsardzes helikopteri.

Secinājumi. Mūsdienās gaisa transporta funkcijas specializētajā medicīniskajā palīdzībā ir mainījušās un modificējušās, ņemot vērā gan jaunākās tehnoloģiskās iespējas, gan strukturālās izmaiņas medicīnas sistēmā, tomēr pārliecība par gaisa transportēšanas nozīmi un nepieciešamību ir nemainīga.